

D E P L A T E
(!)(!)(!)(!)(!)(!)(!)

Tijdschrift van de Oostendse Heemkundige Kring "DE PLATE", v.z.w.

Hoofdredacteur : O. VILAIN
Rogierlaan 38, bus 11
8400 OOSTENDE

Alle medewerkers zijn verantwoordelijk voor de door hen ondertekende bijdragen.

9e jaargang nrs. 5-8, mei-augustus 1980

MEI ACTIVITEIT

Het bestuur van de Oostendse Heemkundige Kring "DE PLATE" heeft de eer en het genoegen u uit te nodigen op de voordracht met dia's die doorgaat op :

donderdag 29 mei 1980 om 20u30

in de Conferentiezaal van de V.V.F. Oostende, Dr. L. Colensstraat 6, Oostende
met als onderwerp : EEN OOSTENDENAAR, JAN DE CLERCK

en als spreker : de heer Norbert HOSTYN

Van de vier groten van Oostende ; Ensor, Permeke, Spilliaert en Jan De Clerck was deze laatste wel het meest Oostendenaar. Niet alleen omdat hij als pseudoniem de naam "JAN VAN OOSTENDE" had aangenomen, maar voornamelijk omdat hij gedurende een gans leven verweven is geweest met Oostende en alles wat er rond en bij betrokken was. Dit komt duidelijk tot uiting in een groot deel van zijn werken. Zijn mensen zijn Oostendeaars, zijn zee en zijn schepen zijn Oostends in al hun facetten. Dat Jan De Clerck tot nog toe nog niet de internationale bekendheid kreeg van een Ensor ; Permeke of Spilliaert is in grote mate te wijten aan zijn bescheidenheid. Toch is en blijft hij een van de markante figuren uit de Oostendse kunstwereld. Over hem, zijn leven en zijn werk te Oostende spreekt vanavond ons bestuurslid de heer Norbert Hostyn.

Norbert Hostyn voorstellen is misschien wel overbodig, maar toch willen we u even in herinnering brengen dat hij promoveerde als Licenciaat in de Kunstgeschiedenis op een proefschrift over de Oostendse schilderes Euphrasine Beernaert. Voor zijn doctoraatsthesis koos hij een andere Oostendse schildersfamilie, de Musin's. Bovendien publiceerde hij een reeks bijdragen in diverse tijdschriften waarin hij het groter publiek liet kennismaken met, meestal minder gekende, Oostendse schilders. Een andere, door hem gepubliceerde reeks bijdragen, handelde over Oostendse bouwmeesters ; een unieke reeks die ook buiten Oostende weerklank vond. Momenteel werkt hij aan een gelijkaardige studie die betrekking heeft op de Oostendse foto-graven en legt hij de laatste hand aan een biografie van en over Jan De Clerck. Leden of belangstellenden die een werk van Jan De Clerck in hun bezit hebben en er meer inlichtingen over wensen zijn op deze voordracht welkom ermee.

Een unieke avond over een Oostendenaar, door een Oostendenaar die door geen enkele kunstminnende Oostendenaar mag geëist worden. Zoals altijd is de toegang vrij en kosteloos.

J.B.D.

De Oostendse Heemkundige Kring "DE PLATE" heeft de eer en het genoegen u uit te nodigen op deze uitstap die doorgaat op :

zondag 8 juni 1980

en die ons dit jaar naar de bossen van het BRUGSE VRIJE brengt.

Praktische schikkingen.

We starten om 9 uur stipt om over Snaaskerke, Ettelgem naar Jabbeke te trekken voor een kort tezoek aan het PERMEKEMUSEUM. Van daaruit trekken we verder voor een blik in en rond Snellegem de oudste fiskus van onze contreyen. We doen dan Zedelgem aan voor een nieuwsgierige blik op het Romaans doopvont, het evenbeeld van het wereldbekend exemplaar in de kathedraal van Winchester.

Over Veldegem, Ruddervoorde en Hertsberge gaat het dan naar het Provinciaal Domein Lippensgoed-Bulskampveld. Na een kleine wandeling doorheen dit prachtige bos steken we onze benen onder tafel in het Restaurant Bulskampveld. 's Namiddags gaat het dan over Loppem naar het Provinciaal Domein Tillegembos voor een blik op de aldaar werkende ROSMOLEN en een kleine verpozing in de oude herberg DE TRUTSELAAR. We besluiten de dag met een wandeling in het Stadspark BEISBROEK om over Varsenare, Nieuwege en Houthave terug huiswaarts te trekken waar we rond 19u30 juist op tijd voor het avondmaal toekomen.

De prijs voor deze reis bedraagt : 200 fr. per persoon te storten op postrekening

000- 0507753-55

van Jan Dreesen, Oostende

en dit voor 31 mei 1980 met de vermelding "Wens" of "Wens niet deel te nemen aan het middagmaal". De prijs voor het middagmaal bedraagt 260 fr. (dienst en BTW inbegrepen) en is ter plaatse af te rekenen. Het aantal plaatsen is beperkt tot 50.

J.B.D

DE PLATE rouwt

Het is met grote droefheid dat DE PLATE het overlijden heeft vernomen van Mevrouw POPPE, echtgenote van ons geacht medelid de heer POPPE. Mevrouw POPPE was regelmatig aanwezig op onze activiteiten. Wij bieden dan ook met alle oprechtheid onze medegevoelens aan de heer POPPE en de familie.

Anderszijds werd ons het overlijden gemeld van een gekende Oostendse figuur de heer Rober SERVAIS. Nog maar onlangs schonk de heer SERVAIS het vaandel van een Oostendse weerstandsgroepering aan onze Kring.

Aan de familie Servais bieden wij met alle oprechtheid onze medegevoelens aan.

A. VAN ISEGHEM

HET KONINGSLIED

Naar aanleiding van de bijdrage "Oostendse Liederschat" (De Plate, april 1980, p. 80-81) waarin "Het Koningslied" aan bod kwam, kunnen we de schrijver J.H.K. mededelen dat de gewraakte tekst uit de pen van de dichter Eugene VAN OYE is ontsproten, en dat Léon RINSKOPF ze op muziek zette.

We kunnen hier reeds mededelen dat L. RINSKOPF, de onvolprezen dirigent van het Kursaalorkest, weldra uitvoerig ter sprake zal komen in onze bijdragen "Oostendse Muziekgeschiedenis".

N.H.

"Fiat lux ...", Is de eerste straatverlichting te Oostende wel in 1679

aangebracht ?

Sinds 1973 zitten wij volop in een crisis die men in den beginne als recessie bestempelde om oudere burgers de panische schrik van de jaren 1929 niet op het lijf te jagen. Aan de basis van deze crisis ligt, zo wordt het ons toch algemeen voorgehouden, de constante forse prijsstijgingen van de petroleumprodukten.

Wij hebben de autoloze zondagen gekend, de snelheidsbeperkingen. Om aan de energiecrisis het hoofd te bieden kregen wij te horen dat wij het met 20 % minder stookolie voor verwarming zouden moeten stellen, enz., enz. En toch baden steden en dorpen en autowegen tijdens het nachtelijke duister nog altijd verder in een zee van licht. Dit tot grote verwondering van vreemdelingen die maar niet kunnen begrijpen hoe een land dat over geen noemenswaardige energiebronnen beschikt zich dergelijke luxe kan en durft te permitteren. Bezorgdheid om een veilig wegverkeer en de overtuiging dat lichtreduktie slechts minimale besparing zou opleveren schijnen de drijfveer te zijn voor het behoud van de feerie.

Onze voorouders kenden geen nachtelijk wegverkeer. Zij hadden geen benul van lumen, watt, noch ampère. Eeuwenlang hebben zij het moeten roeien met oliepit of kaars binnenshuis of met een toorts buitenshuis wanneer het al te donker was om zich op straat te wagen. In normale omstandigheden was Oostende van het ogenblik af dat zij met wallen en grachten was omsloten 's nachts een veilige stad. Bij valavond gingen de stadspoorten dicht. In een stad van amper 4 à 5 000 inwoners kende iedereen ook iedereen. Alleen was men wel op zijn hoede voor het slechtbetaalde soldatenvolkje dat te Oostende was gekazerneerd en voor vreemde bootslui die nu en dan onze haven kwamen aandoen. Toch kon men gerust wezen, want op de vestingen waren wachtposten uitgezet en patrouilles doorkruisten de voornaamste straten. Straatverlichting was dan ook tot voor een 300 jaren een overbodige luxe.

Zo wij onze, voor de stadshistoriek zo waardevolle kroniekschrijver, Bowens, mogen geloven verschenen de eerste straatlantaarnen in Oostende in 1679. Zich steunend op de gedenkschriften van de stad noteert hij onder dit jaar "Ter oorzaak van de menigte des Volks 't gone alsdan binnen Oostende was wierder er in alle de straeten van de Stad Lanteerns gehangen om 's avonds met gerustheyd te kunnen uytgaen".

Bij het lezen van het slot van deze aanhaling zullen velen wellicht de wenkbrauwen fronsen. Laat ik ze gerust stellen, het kleine Oostende was nog geen Montmartrewijk. Na het invallen van de duisternis bleven de Oostendeaars normaliter thuis. Er zijn altijd uitzonderingen. Het stadsmagistraat betoonde voor deze enkelingen een paternalistische bezorgdheid en stond erop hun veiligheid maximaal te garanderen. Dus "Fiat lux" ? Er moest straatverlichting aangebracht worden. Waarom zult U zich afvragen ? Bowens geeft hierop een antwoord, dat wellicht enige verduidelijking vereist ; "Ter oorzaak van de menigte des Volks". Deze massa volks waren nog geen zomertoeristen. Deze groep zou minimaal eerst rond 1780 komen opduiken. Toch zou men ze onder de volksironische benaming van toeristen kunnen rangschikken wanneer men hiermede de militairen wil aanduiden die periodisch ons land en onze stad met een al te lang en weinig gewent bezoek kwamen vereren, zoals dit o.m. het geval was in '14-'18 en '40-'45. Toch was er een merkkelijk verschil. Vóór zowat 300 jaren verbleven deze militairen maar voor korte tijd in onze stad. Deze militairen waren daarenboven geen vijanden maar Spaanse troepen of bondgenoten van Spanje. De 17de eeuw is zoals men weet geen periode die in onze vaderlandsche geschiedenis geboekstaafd wordt als een tijd van "vrede, peys ende welvaart", wel

integendeel. Veelal wordt deze eeuw als de "Ongelukseeuw" van onze geschiedenis gedoodverfd, en ons land tot het "slagveld van Europa" bestempeld. De Franse expansiepolitiek van Lodewijk XIV op zoek naar natuurlijke grenzen was hieraan zeker niet vreemd. Oostende kende dan ook de dubieuze eer, na de overgang van Duinkerke in Franse handen in 1662, de enige haven van de Spaanse Nederlanden te worden. Als dusdanig kreeg Oostende plots een polyvalente havenfunctie toegevoegd, zij het dan van eerder beperkte omvang. Oostende werd de Handelshaven, de passagiershaven, de vissershaven, de kapershaven van de Zuidelijke Nederlanden. In tijden van intern-Europese spanningen werd zij ook een militaire transithaven. Bij die gelegenheden zagen onze voorouders compagniën van zoveel diverse natiën in onze straten opstappen, frele Italianen, bonkige Duitsers, rijzige Engelsen, kleurrijk gerokte Schotten en gabasaneerde Spanjaarden, met of zonder het bont gewriemel van dikwijls haveloze soldatenvrouwen en soldatenkinderen.

De concentratie op Oostende van troepen die naar Engeland of naar Spanje moesten overgebracht worden was dikwijls oorzaak van allerlei moeilijkheden, wrijvingen en botsingen. Het stoere soldatenvolkje trachtte zijn angst voor het langdurig dobberen op een woelige zee te verdoezelen onder de mantel van overmoedige luidruchtigheid.

Met de troepen die uit de logge hoogboordige galjoenen aan de wal werden gezet had men minder last. Het stampen en slingeren van de schepen zat hen nog te veel in de benen. Zij waren te rustigblij weer vaste grond onder de voet te hebben en verteerden doorgaans in stilte de doorgestane zeeperikelen. Alleen wanneer zij in te grote getale werden ontscheept rezen er problemen op in het te kleine Oostende. Dit was in die jaren precies het geval. Het magistratuur achtte het nodig een straatverlichting aan te brengen "tot het prevenieren de gedeurige molestien ende dieverien".

Wij kennen hiermede grosso-modo, zonder al te veel in details te treden, de factoren die aanleiding gaven tot het aanbrengen van de eerste straatverlichting te Oostende. Toch zit er ons iets dwars, nl. het jaartal waarop die verlichting werd aangebracht.

Zoals hoger vermeld, zou naar Bowens de eerste straatverlichting in 1679 hebben gefunctioneerd. Wij kunnen natuurlijk niet meer de resolutieboeken van het Oostendse magistratuur raadplegen, want die zijn bij een toeristisch bezoek van onze Oostelijk N.A.V.O.-bondgenoten in mei 1940 in de vlammen opgegaan. Alleen resten ons nog de 17de eeuwse stadsrekeningen die op het Algemeen Rijksarchief te Brussel worden bewaard. Deze rekeningen beslaan niet een jaarlijkse kalenderperiode van december tot december, maar wel van september tot september van het daaropvolgend jaar.

Bij het napluizen van deze rekeningen stellen wij vast dat de onkosten voor het aanbrengen van straatverlichting niet alleen in 1678-1679 geboekt staan maar ook voorkomen in de rekeningen van september 1677-september 1678.

Zo wordt voor het jaar 1677-1678 2.681 P. en 6 sch. betaald "over het maecken ende leveren van diversche lanteerens diende omme bij naghte te lichten deselve gestelt soo aen den Stadthuyse als andere pub(lieke) plaetsen".

Jacques Derdein, "mre bleckslaeger" ontving 778 P. en 2 sch. parisiss "over leveringhe van differente lanteerens".

De nodige "ysere haermens" om de lantaarnen op te hangen werden geleverd door de meestersmid Anthone Ricam voor 469 P. 15 sch. par.

Laureyns Everle kreeg 348 P. en Van den Houcke 107 P. 4 sch. par. "over het schilderen van de bovenschreven lanteerens ende isere haerems".

Bouwdewyn Willems, "mre gelaesemaeker" ontving 394 P. 11 sch. "over leveringhe van glas ende hantwerck tot de lanteerens alsook refectie aen de gelaese veynsters van den stadthuyse als andersins".

Jan Sarrasyn, Michiel De Gruyter en anderen bezorgden "olie ende keerssen".

Jan Deys cum suis traden aan als "opstekers van de lanteerens deser stede". Al deze gegevens dwingen ons een rectificatie te brengen aan de tot nog toe voorgehouden datering voor het aanbrengen van de eerste straatverlichting te Oostende. Het licht scheen in de Oostendse straten voor het eerst in 1677-1678 en niet in 1679 zoals Bowens het ons heeft gemeld.

Hoeveel lantaarnen er werden opgehangen staat in de rekeningen niet vermeld. Waar zij precies werden aangebracht evenmin. Als enige zekere plaatsaanduiding staat alleen aangegeven, het stadhuis en andere publieke plaatsen.

Uit de rekeningen van 1678-1679 kunnen wij opmaken dat de verlichting gedurende 7 maanden slechts werd aangestoken en dit voor de prijs van 580 P. 16 sch. par. Verder weten wij dat Jacques Derdyn voor 217 P. 8 sch. par. "nieuwe lanteerns ende lampen" leverde en Passchier Van Isegem "lampen dienende tot stads-lanteerens" aanbracht voor 56 P. 17 sch.

In de periode september 1679-1680 werden nog 84 P. 2 sch. par. uitgegeven aan Jacques Derdeyn, "Bleckslaeger over het maeken ende repareren diversche stads-lanternen". De stadsverlichting brandde echter maar gedurende twee maanden. Hiervoor werd 148 P. 16 sch. par. betaald.

In de rekening lopend van september 1680 tot september 1681 staat kort lakonisch genoteerd dat aan Anthone Ryckham cum suis 13 P. 16 sch. par. werden uitgekeerd en dit voor "het afdoen van de lantairens".

Met de schitterende innovatie van de jaren 1677-1678 was het plots gedaan. Hiermede zat Oostende opnieuw in het nachtelijke duister gehuld en dit voor iets meer dan 100 jaar.

Dit betekent natuurlijk niet dat er tussen 1680 en 1781 niet de minste verlichting op de Oostendse straten of pleinen te bespeuren viel. In de 18e eeuw flikkerde "aen beyde de hoecken van den stadthuyse" een povere olielamp, die alleen dan nog werd aangestoken "gedeurende de wintermaenden ter daeghen sonder maneschyn". Twee olielampen op de Grote Markt dat was alles wat Oostende aan verlichting te bieden had tot 1781.

Eerst in de winter 1781-1782 werd opnieuw overgegaan tot het aanbrengen van een nu definitief blijvende straatverlichting met "lanteerns met lichtschermen". Een speciale belasting werd trouwens geheven "om te contribueren tot het verlichten van geheel de stad mits elk huysgezin daer in zoude betaelen volgens zijnen Staet en conditie".

Oostende kreeg welgeteld 56 lantaarnen, gehangen dwars boven "alle kruysstraeten".

Het invoeren van deze straatverlichting was nu niet meer ingegeven door de schrik om wanordelijkheden veroorzaakt door militairen. Straatverlichting werd in 1781 wenselijk en nodig geacht omdat Oostende het trefpunt geworden was van alle zeevarende West-Europese natiën en zijn bevolking, zijn haven- en handelsactiviteit sterk waren gestegen.

Al zat Oostende, finantieel gezien, ook in vorige eeuwen bijna steeds in de rode cijfers, een zeer lange volgehouden traditie dus, dan was het zeker niet de post, verlichting, die de oorzaak was van het chronisch deficit van de stadskas.

Het beperkt aanbrengen van lantaarnen, het aansteken van de verlichting in de allernoodzakelijke gevallen - bij nachten zonder maneschijn -, het tijdig doven van de lichten waren zovele voorbeelden en vormen van energiebesparing die men tot ver in de 19e eeuw heeft toegepast.

Dit alles is nu volmaakt verleden tijd. Besparing is een woord dat uit het huidig taalgebruik van een consumptiemaatschappij gebannen schijnt. Fiat lux... Laat de lichten maar branden.

D. FARASYN

Het huis "Au Moulin", Kapellestraat 56, was rond de eeuwwisseling een gekende merceriewinkel. Aan de voorgevel prijkte een molentje als uithangbord (1). Trappen op kwam men in een schilleratelier met uitzicht op de "Peperbusse". Dat was het domein van Oscar CORNU, tevens eigenaar van de winkel beneden.

Oscar-Victor-Edouard CORNU werd op 26 april 1866 te Oostende geboren. Zoals gezegd was hij kleinhandelaar in merceriewaren en beoefende hij de schilderkunst als amateur.

De nog levende Oostendse kunstenaar Antoine SCHYRGENS sprak op p. 156-157 van zijn anno 1957 te Dinant gepubliceerde memoires "Le monde inconnu des artistes" over CORNU. SCHYRGENS vertelt ondermeer dat CORNU zich bitter weinig van zijn merceriewinkel aantrok en dat hij 's winters meestal te Menton verbleef.

In 1908 werd CORNU lid van de "Cercle Artistique d'Ostende" die in het atelier van Jan De CLERCK in de Edith Cavellstraat werd gesticht. Hij stelde tentoon tijdens het "2me Salon de Peintres Ostendais" door genoemde kring in april 1909 in het Kursaal ingericht. De catalogus vermeldde volgende werken van CORNU : "L'attente de la marée - De Panne", "Bateaux de Heyst à la côte", "Ferme aux environs de Blankenberge", "Bateau en réparation - Heyst" en "Dûnes côte est - Ostende". De eerste drie waren olieverven, de laatste twee aquarellen.

In het heemkundig museum "De Plate" zijn twee olieverven van CORNU te zien :

- "Voor de Oude Vismijn te Oostende"

getekend onderaan rechts : CORNU 1932.

Een scène met visverkoopsters met hun visbennen en viskarren, voor de oude vismijn, alias "de Gierk".

- "Boten in een dok te Oostende"

getekend onderaan links : O. CORNU 1929

Bruikleen van het Museum voor Schone Kunsten van Oostende (inv. 389).

Deze werkjes stijgen niet uit boven het peil van de betere amateurschilderkunst van die dagen. Vermoedelijk mogen we die lijn voor de rest van zijn productie doortrekken.

Tot daar wat we over CORNU te weten kwamen.

Norbert HOSTYN

(1) : nog te zien op een foto afgedrukt in de brochure "Wandel en Winkel in Oostende. Kapellestraat en Witte Nonnenstraat" van O. VILAIN, destijds gratis verspreid bij de handelaars der genoemde straten.

John Gheeraert over Wassili Kandinsky en James Ensor

W. Kandinsky, een Russische schilder, bracht in de lente van 1929 een bezoek aan James Ensor te Oostende. Zijn vrouw Nina haalde dit fait-divers aan in haar memoires, verschenen te München in 1976. John Gheeraert las deze herinneringen ; tevens steunend op G. Ollinger-Zinque, Ensor : een zelfportret (Brussel, 1976), verhaalt hij, op zijn bekende, gemoedelijk wijze dit tête à tête tussen twee schildersgroten. Onder de titel : "Bezoek uit Moskou" verschenen in "Dietsche Warande en Velfort. Tijdschrift voor letterkunde en geestesleven", jaargang 124, nummer 5, juni 1979, blz. 380-382.

E. SMISSAERT

Auguste PAYEN (1801-1877)

FAYEN was van 1830 tot 1841 stadsarchitect te Brussel en was ook werkzaam in dienst van de Spoorwegen.

Hij was architect van het voormalig Zuidstation te Brussel, van stations te Leuven, Brugge, Kortrijk en Gent. Hij tekende ook de plannenvoor het eerste spoorwegstation te Oostende.

Het werd gebouwd aan de zuidzijde van het Tweede Handelsdok, daar waar nu DELHAIZE staat.

In 1880-1882 werd het vervangen door het gekende stationsgebouw, dat tot in de vijftiger jaren het stadsbeeld sierde (cf. De Plate 78/106).

Iconografie van het stationsgebouw van PAYEN :

We zijn betrekkelijk goed ingelicht over het uitzicht van dat eerste spoorwegstation, via gravures en litho's. Voor prentkaarten was het uiteraard nog te vroeg. We verwijzen de lezers naar VERBOUWE "Iconografie van het arrondissement Oostende", nrs. 446, 479, 494, 500, 505, 506, 510, 616 en 657.

André DANIELS (cf. De Plate, januari 1977)

Iconografie "Excelsia Palace" : Oioop, 57.

E. SERNEELS (cf. De Plate 78/125 en 79/206)

voornaam : Edmond ; leefde 1875-1934.

Woonde in een zelfontworpen huis aan de Hapstraat 199 te Etterbeek.

Norbert HOSTYN

NEOGOTIEK IN VLAANDEREN, OF HOE OOSTENDE WEER EENS DOOR DE MAND VALT

Het nummer 174 (januari-februari 1980) van het anders niet zo slechte tijdschrift "Vlaanderen" is volledig gewijd aan "Vlaamse Neogotiek in Europees Perspectief". Er wordt tamelijk diep in gegaan op het hoe en waarom van deze stroming in de 19de en vroeg-20 eeuwse bouwkunst, het geheel opgeluisterd met talrijke foto's. Nu ben ik de laatste om deze studie van een groep mensen die zich als het "Bethuni-anum" (1) voorstellen af te breken, want over de neogotiek van bij ons is toch zo bitter weinig te vinden dat elk initiatief daaromtrent meer dan welkom is. Denkend aan de **Oostendse** kerken (Petrus en Paulus, Sint-Jozef, Dominikanen ...) en aan enkele andere gebouwen in die stijl (de verdwenen villa in de Van Iseghemlaan, het Hospitaal ...) dacht ik toch 't een en 't ander over Oostende te vinden. Groot was mijn ontgoocheling : met één enkele foto van onze hoofdkerk hebben de samenstellers zich van onze badstad afgemaakt (2). Nu wil ik niet chauvinistisch zijn, maar dat kan niet. De neogotische bouwprestaties te Oostende zijn nu toch ook geen derderangswerk en verdienen van naderbij bekeken te worden. Onwetendheid ? Gebrek aan bronnenmateriaal ??? In elk geval heeft Oostende weer eens de boot gemist.

N.H.

(1) : naar DE BETHUNE, de grote promotor van de Neogotiek in ons land

(2) : bovendien geven ze de bouwdata verkeerd op : 1905-1907, terwijl de eerste steen gelegd werd in 1901 !!!

18. LE BON (deel 1)

Het zal onze lezers opgevallen zijn dat we met onze fotografen alfabetisch te werk zijn gegaan. Zo zijn we dan eindelijk aan het langverwachte kapittel over fotograaf LE BON toe. LE BON ! De Oostendse fotograaf-par-excellence uit het pré-Antonytjperk !

We moeten al meteen ontmoedig bekennen dat we in feite bitter weinig weten over de figuur van LE BON : enkele fragmenten slechts, die samen een verre van volledig puzzlebeeld te zien geven. Genoeg om te beseffen dat LE BON een complexe figuur was, een doorzetter, een "commerçant", alleszins meer dan enkel maar fotograaf. Te weinig echter om een figuur van zijn kaliber tot haar volle recht te laten komen. Op het geheel hebben we nog geen overzicht.

Tijdens de inventarisatie der bezittingen van onze heemkring stootten we destijds op een manuscript, getekend G. LE BON (1). Daarin vonden we tot onze vreugde een korte biogrrfische nota over onze fotograaf. We hebben een sterk vermoeden dat de tekst weinig betrouwbaar is, en om te beginnen ontbreekt LE BON's geboortedatum. We krijgen ook geen gegevens over zijn afkomst.

Laten we eerst, in-extenso", onze G. LE BON aan het woord :

"Le Père LE BON débarque à Ostende en octobre 1877 ; la première personne à qui il cause est la grand-mère de l'architecte Daniels, ... ? ... rue de la Chapelle qui lui prédit la faillite comme tous les photog venus s'installer à Ostende.
"Il s'installe dans une annexe de l'hôtel de Flandre, cadres de photos pendues à la porte cochère ; ensuite il s'installe coin rue Louise-Bv.V.Is. En 1892 il envoie un Français dans le Golfe du Mexique (Antilles Anglaises) pour la pêche des coquilles, un coin merveilleux de cet article, grands, petits, moyens, toutes variétés ; tortues de mer, la carapece polie donnant la véritable écaïl. Ce Français, spécialiste, ler ... ? ... dans tous les travaux nacre et coquillages.
"En 1893 création de l'Aquarium dans les grandes caves voutées, situées sous le terrain de la photog et anciens vestiges des fortifications d'Ostende (époque de l'occupation espagnole).
"En 1899-1900 M. Le Bon fait construire un grand magasin moderne à l'emplacement du vieil immeuble Rue de Flandre. Coquillages, souvenirs et jouets s'y débitèrent à la tonne jusqu'en 1930, date à laquelle le fils Le Bon loua tout l'immeuble à Mr. Destrooper et Cie.
"L'atelier de photo fut également transformé deux fois de 1883 à 1930, puis loué à M. Vilain.
"L'aquarium fut loué après la guerre 1914-1918 à la Sté. Rle. de Zoologie d'Anvers exploitée comme attraction et dépôt de poissons de mer pour la zoologie.
"En 1930 M. Le Bon fils fit construire les magasins et habitations sur le jardin de la propriété coin rue Louise Bvd.V.I. et l'aquarium ne fut plus qu'on dépôt de poissons de mer pour Anvers, pour finir en 1945, plus d'aquarium, plus d'attraction, plus de dépôt.
"Décès du Père LE BON à Cannes en 1923 ; en 1930 fin du Bazar de la rue de Flandre et fin des spécialistes du coquillages en 1949 au Bvd. Van Iseghem.
"L'atelier de photo existe toujours loué à M. Vilain.
"Tout arrive, tout va, tout passe et tout disparaît."
"G. LE BON".

Met deze filosofische opmerking eindigde G. LE BON zijn eerder onsamenhangend relaas.

Later bedacht hij zich en voegde er gauw nog enkele zinnen aan toe :

"En 1877 une baleine vint s'échouer sur la plage est près du sémaphore, les trains amenèrent du monde de toute la Belgique et le Nord de la France", les photos du Père Le Bon s'enlevèrent comme des petits pains, ce fut sa première "grande affaire".

OOSTENDSE FOTOGRAFEN: *LE BON*

Dit alles vraagt toch wel om enige nadere uitleg.

-Vooreerst is er in de tekst duidelijk sprake van 2 LE BON's : vader en zoon.

In een adressenlijst van handel- en nijveraars te Oostende (1909) vonden we een Louis LE BON terug. En in een kiezerslijst uit de twintiger jaren vonden we een Emile LE BON (°Oostende, 25 november 1883), fotograaf, woonachtig Vlaanderenstraat, 44 ; gehuwd met Rosa GUILLON.

Na enig zoekwerk vonden we dat onze Emile de zoon was van Louis LE BON en Amélie HEUNINCK.

In het boekje van LANDOY (zie verder) is er nog sprake van een F. LE BON. Ofwel is dat een drukfout, de initiaal van de tweede voornaam van Louis, ofwel sta ik nog voor een vraagteken.

-Het jaar 1877, jaar waarin LE BON sr. te Oostende startte, vinden we na 1894 terug in een publiciteitstekst van het huis (zie verder).

We keken even de Oostendse kranten van oktober-november 1877 na, maar vonden géén publiciteit van LE BON.

-Zeker is dat LE BON sr. zijn fotoateliers dra overbracht naar het terrein hoek Louisastraat-Van Iseghemlaan, daar waar nu een modern appartementsgebouw met apotheek staat. Aan de andere kant van de straat werd in de negentiger jaren de café-dancing "La Terrasse" gebouwd (Oiop. 68).

LE BON's fotoateliers waren bereikbaar over een grote koer.

Daarvan een afbeelding op p. 40 in : R. CROQUEZ, Ensor et son temps ..., Oostende (EREL), 1970.

-Bij G. MICHIELS (op. cit.) vernemen we dat LE BON anno 1888 een bijhuis opende in de Zuidzandstraat 21 te Brugge.

In 1896 werd het overgenomen door Ferdinand BUYLE. Zoals uit LE BON's publiciteit bleek, had hij ook een bijhuis te Blankenberge.

-Het aquarium kwam er niet in 1893, zoals G. LE BON beweert, maar pas een jaar later. Over deze onderneming van LE BON schreven wij jaren terug al een bijdrage in "De Plate" (2). U leest daar ondermeer dat de officiële opening op zondag 1 juli 1894 plaats had, en dat een paviljoentje op het voetpad de toegang tot het ondergrondse aquarium markeerde. Wel nu, op foto 70 in Y. VYNCKE's "Oostende in Oude Prentkaarten" kunnen we dat paviljoentje nog zien, links van het theaterportiek. En in zijn "La Vie d'Ostende" uit 1896 liet MARS een getekend binnenzicht van het aquarium afdrukken (3).

-In de Franse tekst is er sprake van de bouw ener grote bazar in de Vlaanderenstraat, anno 1899. Daarvan vonden we in "Le Carillon" van 3-4 juli 1899 een echo terug : "Beaucoup de nos concitoyens ont admiré et admirent encore tous les jours l'élégant et vaste magasin que M. LEBON a construit à la Rue de Flandre et où l'on débite, en même temps que toutes sortes de jolis souvenirs d'Ostende, ces superbes coquilles des mers des Indes et du Mexique, des poupées ravissantes comme on n'en a jamais vues à Ostende, des ... mon Dieu, je n'en finirais pas si je devais énumérer tout ce que notre camarade Lebon a dans ses vastes magasins pour satisfaire l'acheteur le plus difficile. Allez-donc voir chez lui, vous en sortirez comme d'âne de Saint-Nicolas".

De tekst leert ons verder dat de decoratie van LE BON's bazar werd uitgevoerd door twee Italianen uit Torino : GIANOTTI & GIRAUDO die LE BON te Nice had leren kennen (4).

Deze zouden te Oostende nog andere decoratieve schilderwerken hebben uitgevoerd in die tijd : in de Société Littéraire, in het Hôtel Wellington, in de huizen van de heren SIMEON, VAN ISEGHEM, GOBIN en DIERYCKX.

(vervolgt)

Norbert HOSTYN

- zie nota's op p. 11

nota's :

- (1) : Een in 't Frans geschreven tekst op de achterzijde van 1 1/2 panoramafoto van het huis LE BON. Geschreven met balpen en naar we uit de tekst konden opmaken van na 1949.
- (2) : N. Hostyn, Een natte attractie uit 1894 : LE BON's Aquarium, in De Plate, 5, 12, december 1976, p. 13-14.
- (3) : onlangs herdrukt.
- (4) : Deze GIANOTTI is wellicht dezelfde wiens pentekeningen met Mariakerkse gezichten omstreeks 1900 gebruikt werden voor prentkaarten (cf. Omer VILAIN, Uitgevers van Oostendse prentkaarten, in Ostendiana III, 1978, p. 104). In de verzameling A.v.I berust een aquarel met een gezicht op het kerkje O.L.V. ter Duinen, getekend GIANOTTI.

OVER HET TECHNISCH ONDERWIJS TE OOSTENDE

In het Plate-nummer van april 1980 werpt medelid E. Smislaert een haakje naar kandidaat-vorsers naar de geschiedenis van het technisch onderwijs te Oostende. Ik ontgoochel hem wellicht wanneer ik er niet op inga. Nochtans wilde ik ook even snuffelen in het voor mij gekende en beschikbare materiaal daaromtrent. Wie Oostende denkt, denkt visserij en inderdaad, met het visserij-onderwijs is in de 19de eeuw de kous vlug af. Hoeveel weten echter dat op enkele passen van Oostende er een landbouwschool bestond ? Wellicht zijn weinig Oostendse jongeren daarvoor naar Oudenburg getrokken. Ik heb de school na 1850 nergens meer aangetroffen. Misschien zijn wel stadsgenoten naar het nabije Gistel gependeld waar op 13 december 1848 een leerwerkhuus werd opgericht. De nijverheidschool van Oostende telde in 1877 166 leerlingen, met 10 leraars en de leergangen duurden 3 jaar. Laat ik me beperken tot het visserij-onderwijs. Hierbij dient aan te stippen dat tussen 1879 tot 1884 een onderscheid gemaakt werd tussen nijverheids- en beroepsonderwijs. Het onder laatste resorteert de visserijscholen. Van de 12 opgerichte beroepsscholen voor jongens tussen 1884 en 1896, komen 3 (!) visserijscholen voor. Vergeten we niet dat het bloeiend visserijbedrijf toen al aan het kwijnen was en dat in 1887 de crisis haar hoogtepunt bereikte.

Het is de tijd van Paster Pype, aalmoezenier bij het Zeewezen. Oostende kreeg zijn school in 1888, Blankenberge in 1890 en Nieuwpoort in 1893. Tussen 1901 en 1910 waren zo eventjes 8 beroepsscholen voor visvangst opgericht geworden. Hun ligging verwondert de lezer niet : Blankenberge, Koksijde, Heist, De Panne, Nieuwpoort, Oostduinkerke en last but not least Oostende met een gemeenteschool en een vrije school. Er was een laboratorium voor onderzoek bij de laatstvernoemde school gevoegd. Op 6 juli 1906 kwam het Koninklijk Werk van de Ibis tot stand. Het was een kweekschool voor ouderloze vissers en zeelui. De exploitatie der leersloepen samen met het toevluchtsoord voor deze jonge ouderlozen werd beheerd door de samenwerkende genootschap "Ibis", gesticht op 16 mei 1908. Beurzen werden zelfs toegekend voor het opleiden der sloepjongens op de zeilschepen. De stuurliedie die zich inlieten met de opleiding, ontvangen een premie van 75 of 50 frank, naargelang het de grote of kleine visserij geldt en een bijkomende premie van 50 of van 25 frank, indien hun leerling het examen aflegt. De sloepjongens die de proef doorstaan hebben ontvangen behalve een getuigschrift van bekwaamheid, ook nog een premie van 50 frank en praktisch materiaal voor het bedrijf. Het "Jaarverslag der Commissie voor zeevisserij 1912", vermeldt op p. 65 dat vanaf het invoeren der studiebeurzen tot 1912 311 sloepjongens de vereiste eindproef met succes hebben afgelegd.

Nog een appendix : ik vergat bijna de "Association maritime belge" die zich tot doel stelde officieren op te leiden ter koopvaardij. De driemaster "Comte de Smet de Naeyer" was het Belgisch schoolschip dat in 1906 schipbreuk leed... Kwestie van te eindigen met een lokaal kleurtje...

Ivan Van Hyfte

Naar aanleiding van de artikelenreeks aflev. 3, van de heer Norbert Hostyn, over Oostendse fotografen heb ik in mijn verzameling "oude brieven met briefhoofd" een rekening van het jaar 1900 gevonden van J. Demuynck-Ragons, rue d'Ouest 44.

Die rekening, een prachtig stukje drukwerk op licht paarsgekleurd papier met een mooie bloem versierd, laat ons weten dat hij niet alleen fotograaf maar ook opticien en verkoper was van fototoestellen, didactisch schoolmateriaal, lichtbeelden, varrekijkers, inkten en lijm. (1)

Een rekening is een rekening, maar het uitzicht was toentertijd niet hetgeen we nu ter betaling aangeboden krijgen. Het was tevens een streling voor het oog wat de versiering ervan betreft, natuurlijk in onze tijd gezien. In de "oude tijd" was het misschien heel gewoon zoveel zorg te besteden aan de versiering van de brief, de rekening of de wisselbrief. Al was het een propagandamiddel en diende het ook ter concurrentie voor gelijkaardige firma's, voor onze tijd is het ongevoon.

Het briefhoofd, dat vaak niet alleen het bovenste gedeelte van de brief besloeg, maar ook een groot gedeelte van de linkermarge, wat blijkt uit de afbeelding, leert ons heel wat.

Sommige brieven zijn voorzien van prachtige gravures die de gevel van het firma-gebouw of een binnengezicht van de werk- of verkoopruimte voorstelden. Daarom zijn ze belangrijk aanvullend bronnenmateriaal voor de iconografie van de stad. Zo zijn er heel wat afbeeldingen van bedrijfsgebouwen bewaard gebleven, want in die tijd was het niet de gewoonte foto's in die aard te nemen. Men kan vergelijkingen maken met nog bestaande gebouwen doch de preciesheid der afbeeldingen kloppen niet altijd met de werkelijkheid, soms werd er op het briefhoofd wel overdreven en werden de gebouwen groter voorgesteld dan ze waren. Ik bezit ook een brief uit het jaar 1914 van J. Ouvry-Schockaert van de Rogierlaan 42-44. Het briefhoofd is in zacht paarse kleur weergegeven, waarin we bovenaan links in een ovaal, gelauwerd met de gewonnen medailles, een algemeen gezicht hebben van het bedrijf.

Op het trottoir een drukte van voetgangers en een tram in de straat. De voorgevel had het uitzicht van een groot herenhuis. De ingang was geflankeerd aan beide zijden met een uitstalraam. Op de eerste verdieping, boven de ingang bevond zich een erker met daarboven een klein balkon. Op de tweede verdieping boven de ramen werd er vermeld "Miroiterie Ostendaise". In 1918 kwam op het huis Ouvry een grote obus terecht.

We kijken boven het gebouw uit en zien dat er naast beide zijden van het centraal gelegen gedeelte twee binnenkoeren zijn waar een hele bedrijvigheid zich afspeelt. Er is ook een hoge rokende schouw afgebeeld. We kunnen merken dat de gebouwen waarschijnlijk uitgeven op de volgende straat die nu de Leon Silliaertstraat is. Die medailles zijn het bewijs van "Les plus hautes récompenses" waaronder "Médaille d'or Ostende"; van "L'exposition internationale d'Ostende"; en van "Exposition de l'industrie, commerce, travail".

De firma was ook agent of alleenvertegenwoordiger van verschillende binnen- en buitenlandse werken i.v.m. vernissen, spiegelglas, ruiten, verzekeraar tegen het breken van glas. Al wat zij verkocht, wordt in het briefhoofd bovenaan vermeld: meubelen, tapijten, linoleum, oliën, schildersgerief, enz. Aan de rechterkant van het briefhoofd in een rechthoek, is er een afbeelding van de binnenzaal die als verkoopruimte en tentoonstellingshall diende, in het midden bevindt zich een kiosk, rondom rond zijn er gaanderijen afgeschermd met balustrades. Deze ruimte werd later nog gebruikt als sporthall o.a. voor boksgala en rolskating.

SUPERFICIE 7840 m²
ENTRÉE LIBRE

PRIX FIXE

ENTREPRISES GÉNÉRALES :

d'Améublements et Tapisseries en tous styles
de travaux de Peinture, Decors, Glaces et Vitrages

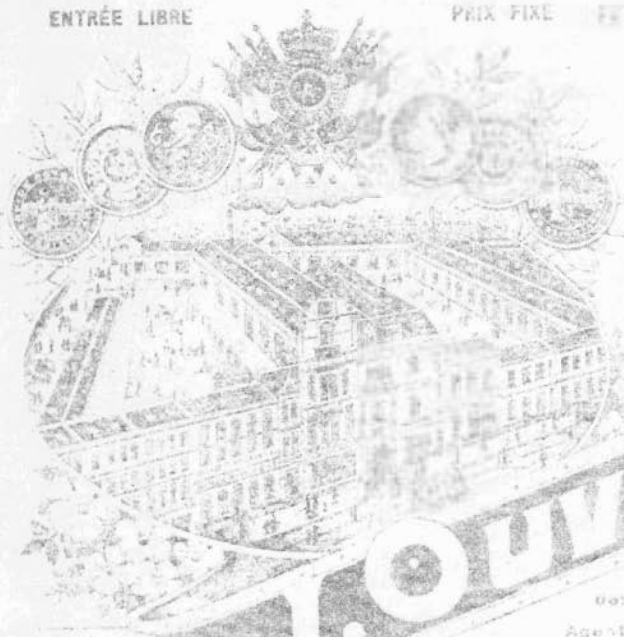
Linoléums, Toiles Cirées; Couleurs, Vernis, Huiles
Sables, Verres, Vitreaux, Baguettes; Eponges, Peaux de Chamols, etc.
Produits chimiques; Articles pour Peintres, Vitriers, Ebénistes, etc.

GRANDE MIROITERIE OSTENDAISE et du LITTORAL

SALLES d'EXPOSITION

Permanente d'Améublements en tous styles

Achat, Vente, Echange et Location
de meubles en
tous genres

J. JOUVRY-SCHOCKAERT

AGENT

des Verres et des Glaceries

Agent general pour la Belgique
des Vernis - The London Varnish Works

Seul agent pour la Littoral des Produits HETZEL

Assurance contre le bris des Glaces

Vue intérieure d'une Salle de Nouveaux Meubles
Superficie 2615 m²

TELEPHONE
239

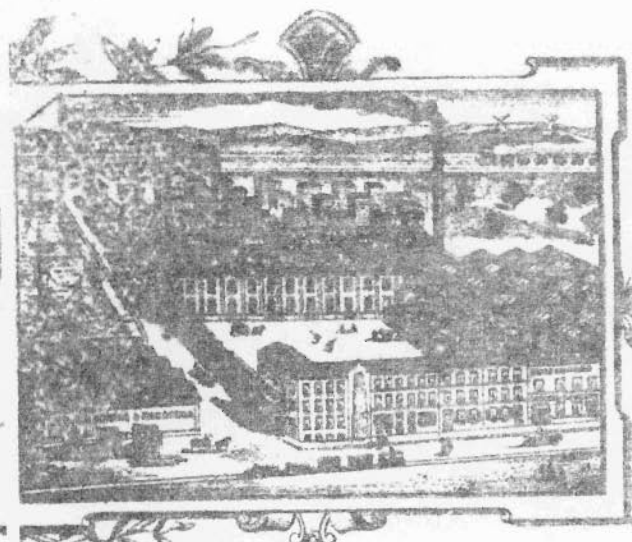

LES PLUS HAUTES
RECOMPENSES

Les prix sont tenus sans engagement et restent valables tant qu'il n'y a pas de réponse dans les 24 heures et n'engagent que sous réserve de bonnes références. — Les marchandises voyagent tous jours aux risques des clients. — Les marchandises sont livrées dans le délai de 15 jours.

Ruevare Rogier, 42-44 Ostende, le 18/5 19

Monsieur,

IMPORTATION DIRECTE DES BOIS DU NORD
HOOFDZACH HOUT KAMPAAN

Science, Raboterie & Menuiserie Mécaniques
Moultures en tous Genres
STOOM ZAGERIJ SCHAEVERIJ & SCHEURWERKERIJ
ALLE SLACH VAN LLISTEN

De Buck & Deweer
BOULEVARD DU MIDI

Adresse Télégraphique
Telegraaf e Lires:
DEBUCK-OSTENDE

Midden door het briefhoofd van linksonder naar rechtsboven prijkt dan de firma-naam J. Ouvry-Schockaert. De mogelijke kale vlekken zijn opgevuld met bloemen. Toe laatste over een breedte van 7 cm in de linkermarge zijn de algemene verkoopsvoorwaarden gedrukt in het Frans en het Nederlands.

Nog uit 1914 bezit ik een copie, uit de verz. D. Farasyn, met het briefhoofd van Th. Blomme, Entreprise générale d'installations de gaz, d'éclairage et de distribution d'eau de ville, dus de loodgieter die ook te vinden was in de Rogierlaan, nr. 67, juist aan de overzijde van de straat. In linkerbovenhoek hebben we de afbeelding van de voorgevel en centraal "l'intérieur du magasin". De aanbevelingen gaan ook tot buiten de afbeelding en maken deel uit van de linkermarge. De gevel van nr. 67 is nu nog dezelfde.

Op de Boulevard du Midi bevond zich "De Buck l Deweert, inportation directe des bois du nord" ; "Noordsch houtmagazijn, stoomzagerij, schaverij l schrijnwerkerij, alle slach van lijsten".

Links bovenaan bevindt zich weer, maar gegraveerd inzwart-wit, het bedrijf, vanaf de voorzijde over de gebouwen kijkend, met een waar panorama van de omgeving. Het bedrijf heeft aan de voorzijde een mooie gevel die waarschijnlijk de burelen inhoudt. We kunnen langs beide zijden en achteraan de opslagplaatsen terugvinden, ook een binnenkoer en een hoge rokende schouw. Aan de linkerzijde bevindt zich een dok waar zeilschepen gemeerd liggen (De plaats waar nu het stadhuis staat). Aan de horizon zien we twee treinen rijden en nog verderop ontwaren we 2 windmolens. In mijn collectie heb ik nog andere prachtige briefhoofden van een drukkerij, oesterput, hotel, bank, maar de beschrijving ervan zou misschien te ver leiden. Het bedrijfsarchief waar we deze brieven nog kunnen terugvinden kan dus ook een bron zijn voor de industriële archeologie (2). Wat de drukkunst aangaat bewijzen deze briefhoofden dat er in die jaren knappe tekenaars en graveurs in dienst waren van de drukkers, om zulke verfijnde afbeeldingen, meestal in zachte kleuren, op het briefpapier af te drukken. De drukker was ook niet verlegen om zijn naam in dit prachtig stukje te vermelden.

Wanneer men verschillende brieven enrekeningvan zo'n bedrijf te samen zou brengen kan men min of meer een stukje geschiedenis van dit bedrijf samenstellen en eventueel bijdragen tot de economische geschiedenis van de stad.

Wat een oude brief ons toch nog kan vertellen. Het gewone klein en middelgrote bedrijf kan onwetend nog belangrijke historische documenten bezitten die niet zouden mogen verloren gaan.

Robert LEROY

(1) cf. "De Plate", april 1980, p. 68

(2) Literatuur : "Spiegel Historiael" 1975 ; jrg. 10 ; nrs. 1 en 3.

Euphrosine Beernaert, Eugeen Everaerts, Gustaaf Vandamme

Voor ons ligt het achtste deel van het "Nationaal Biografisch Woordenboek" (Brussel, Paleis der Academiën, 1979), uitgegeven door de drie nederlandstalige Koninklijke Academiën van België. Van de hand van Norbert HOSTYN, ons dynamisch bestuurslid en licentiaat in de kunstgeschiedenis, verschenen twee gedegen biografische notities : één over kunstschilderes Euphrosine BEERNAERT (Oostende, 1831 - Elsene, 1901) (kol. 21-28), een résumé van zijn licentiaatsproefschrift K.U. Leuven (1976), en één over architect Gustaaf VANDAMME (Gent, 1870 - Oostende, 1938) (kol. 809-811). Beide Oostendse figuren werden voordien uitgebreid behandeld in ons tijdschrift. Dr. Lammert Luning, in 1979 overleden, schreef een opmerkelijke notitie over Eugeen EVERAERTS (Oostende, 1880 - Rotterdam, 1976) (kol. 279-287), in leven bibliothecaris te Oostende (1907-1918) en te Rotterdam (1923-1945). De Oostendenaar Drs. Luc François, voorheen aspirant NFWO en thans assistent aan de R.U. Gent (Nieuwste Geschiedenis), lid van onze Heemkundige Kring, maakte een biografische bijdrage over Goswin de STASSART (Mechelen, 1780 - Brussel, 1854) (kol. 717-725). L. François bereidt een studie voor, als doctoraatsproefschrift, over de diverse vormen en evolutie van de verhouding tussen onderdaan en gezagsdrager in de jaren 1785-1835.

Algemene gegevens :

Ligging : Elisabethlaan 235 te 8400 Oostende
Jaar van ontwerp : 1935
Bouwjaar : 1936
Architect : J. De Bruycker - Roeselare

Onlangs verscheen het boek "Uit klei gebakken" (1) waarin men een overzicht kan vinden van de baksteenarchitectuur in België tussen 1200 en 1940. Bij de afbeeldingen van goede voorbeelden tussen de twee Wereldoorlogen hebben de samenstellers gekozen o.a. voor woning Depuydt (blz. 183). Dat deze keuze niet toevallig is zal u verder wel kunnen vaststellen.

Vooraleer het gebouw te benaderen is het zeker noodzakelijk de Belgisch/Nederlandse banden weer te geven op gebied van architectuurinvloeden. Het is hoofzakelijk een eenrichtingsverkeer geweest van Nederland naar België. (2)

Vóór de eerste wereldoorlog had men in Vlaanderen een invloed van de Nederlandse architect Berlage. Het beste voorbeeld hiervan is wel een woning die architect Huib Hoste bouwde in Assebroek in 1912.

Na de Eerste Wereldoorlog kreeg men vanuit Nederland een dubbele invloed. Vooreerst had men de "Stijlbeweging" rond figuren als Van Doesburg en Rietveld. Het herinterpreteren van de "Stijlprincipes" kan men het best terugvinden opnieuw bij Huib Hoste in de prachtige woning De Beer te Knokke van het jaar 1924. (3)

De andere pool was de Amsterdamse School die met haar expressonistische baksteenarchitectuur vooral navolging kreeg in het werk van de Gentse architect Geo Henderick.

In het begin van de jaren dertig kreeg men in Vlaanderen opnieuw een verschuiving van de invloeden. Een groep architecten rond o.a. De Koninck, V. Bourgeois (ontwerper stadhuis Oostende), G. Eysselinck (ontwerper Postgebouw Oostende) kozen voor de "Internationale Stijlbeweging" met als hoofdfiguur Le Corbusier. Het was een zoeken naar een universele architectuur ter bevrijding van de mensheid. Maar toch blijft de invloed van Nederland op de Vlaamse architectuur zwaar doorwegen vooral door het werk van de Nederlandse architect W. Dudok.

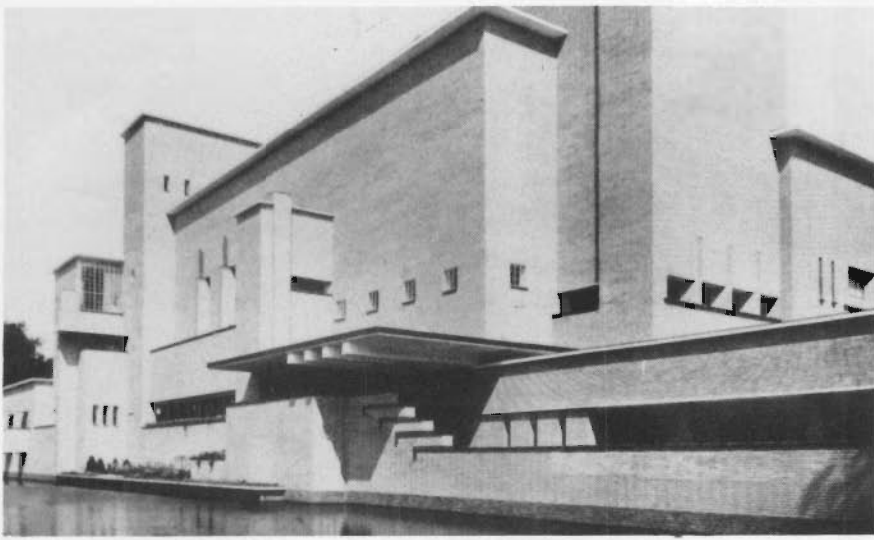
Waar de "Internationale Stijlbeweging" gericht was op een zuivere vorm van het purisme en het functionalisme kreeg men bij Dudok een poëtische kubistische architectuurvorm.

De invloed van Dudok tussen de jaren 1930 en 1940 is zeer groot geweest in Vlaanderen. Woning Depuydt is een uniek voorbeeld van deze architectuurbenadering.

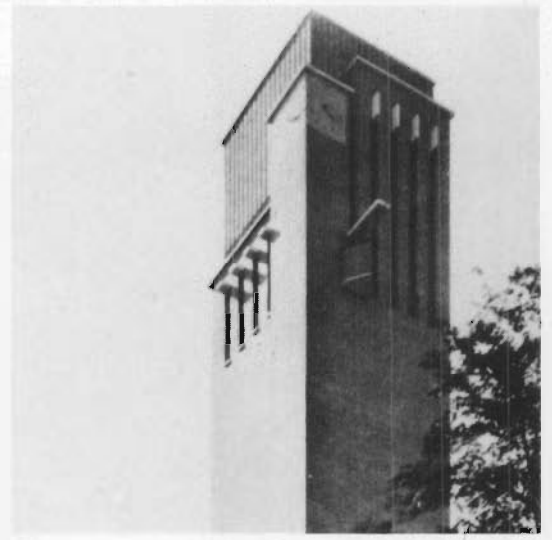
De ontwerper van dit gebouw is de Roeselaarse architect J. De Bruycker die samen met o.a. G. Eysselinck, L. Stijnen (ontwerper Kursaal Oostende) tot de tweede generatie van moderne architecten behoorde.

Tussen 1930 en 1935 ontwierp De Bruycker reeds enkele goede gebouwen vooral in de streek rond Roeselare. (4)

Vooraleer aan het ontwerp te Oostende te beginnen trok de architect samen met dokter Depuydt naar Nederland, en meer bepaald naar Hilversum. (5)

1

2

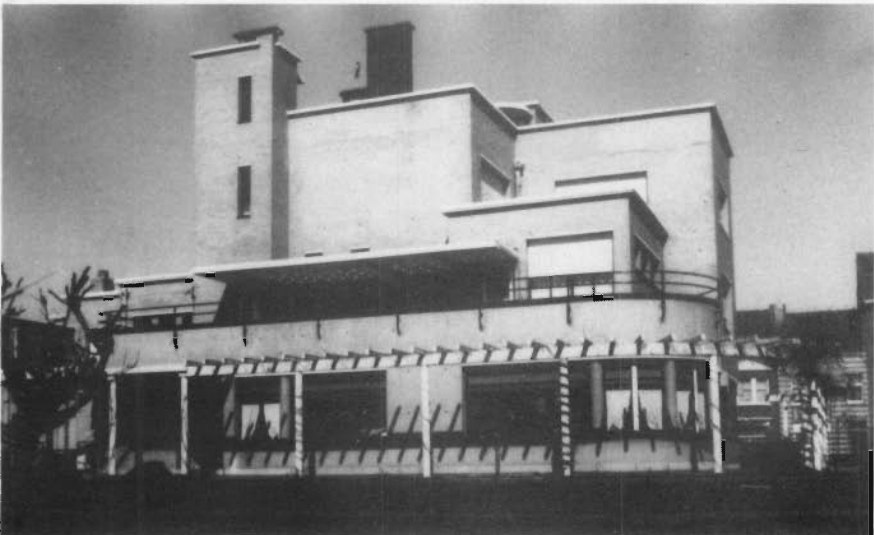
1. Stadhuis Hilversum (Nederland) 1924-1930
architect W. Dudock
2. Stadhuis Hilversum - Toren
3. Stadhuis Heist - Toren
4. Woning Depuydt Oostende
5. Architect J. DeBruycker - Roeselare

4

3

5

Het stadhuis van Hilversum (foto 1 en 2) van architect W. Dudok (1924-1930) heeft een grote invloed gehad op het architecturaal denken van de jaren dertig. Gezien deze studiereis is het dus zeker niet toevallig dat in woning Depuydt zeer veel elementen van Dudok zijn weer te vinden.

Voor deze woning met dokterspraktijk gaf Stad Oostende een bouwvergunning op 20 september 1935. Begin 1936 begon de aannemer Th. Pauwels - G. Vereecke uit Middelkerke de ruwbouwwerken. (6)

Begin november van hetzelfde jaar kon de familie Depuydt intrek nemen in haar nieuwe woning. (5)

Het concept van het geheel voorzag een gedeelte voor de woning en een ander gedeelte voor de dokterspraktijk. De ruimte voor de dokter was noordelijk gericht en met een directe uitgang op de Elisabethlaan. Het gedeelte voor de woning is oost-zuid georiënteerd en heeft een kleine tussenruimte tussen straat en inkomdeur.

Het geheel is opgetrokken in gele bakstenen van de firma Florizoone uit Nieuwpoort. Opmerkelijk is wel het gebruik van gekleurde terra-cotta elementen (licht- en donkerbruin) aan beide inkomdeuren.

Het hoogtepunt van het gebruik van terra-cotta is zeker het interieur van de Basiliek van Koekelberg. Het eerste gedeelte van dit bouwwerk (architect Van Huffel) kwam klaar begin 1934.

Het geheel van alle gevels komt zeer harmonieus over. Na een analyse van de gevelopbouw blijkt dat het om geen toeval gaat. De gevels zijn opgebouwd met diagonaallijnen van 30°/45° en 60°. Zo is het vlak van de voorgevel het gevolg van een diagonaallijn van 30°. (7)

Het grondplan is zeer functioneel en qua ruimte zeer interessant. Men komt deze woning binnen langs een windsas ; dit element is visueel weergegeven in de gevel door gebruikt te maken van een afzonderlijk volume.

Na deze windsas komt men in een centrale binnenruimte met trap (hoogte 6.10 m.). Het noorderlicht komt binnen in deze ruimte door drie gezandstraalde venster-glazen van de Gentse glazenier Gustaaf Rigelle (1908-). Deze kleurloze figuratieve glaspanelen harmoniëren volgens Rigelle veel beter met de functionele architectuur dan de gekleurde brandglazen van vroeger. (8)

Voor deze woning ontwierp J. De Bruycker ook enkele houten vaste meubels (zwart van kleur). In het geheel van de binneninrichting hechte hij zeer veel belang aan de juiste kleurkeuze van het schilderwerk.

Om te besluiten zou ik nog willen verwijzen naar het stadhuis van Heist (enkel de toren) van architect Langeriaert (zie foto 3) omdat hier ook zeer duidelijk de invloed van Dudok aanwezig is. Vergelijking van foto 2 en 3 geeft dit zeer goed weer.

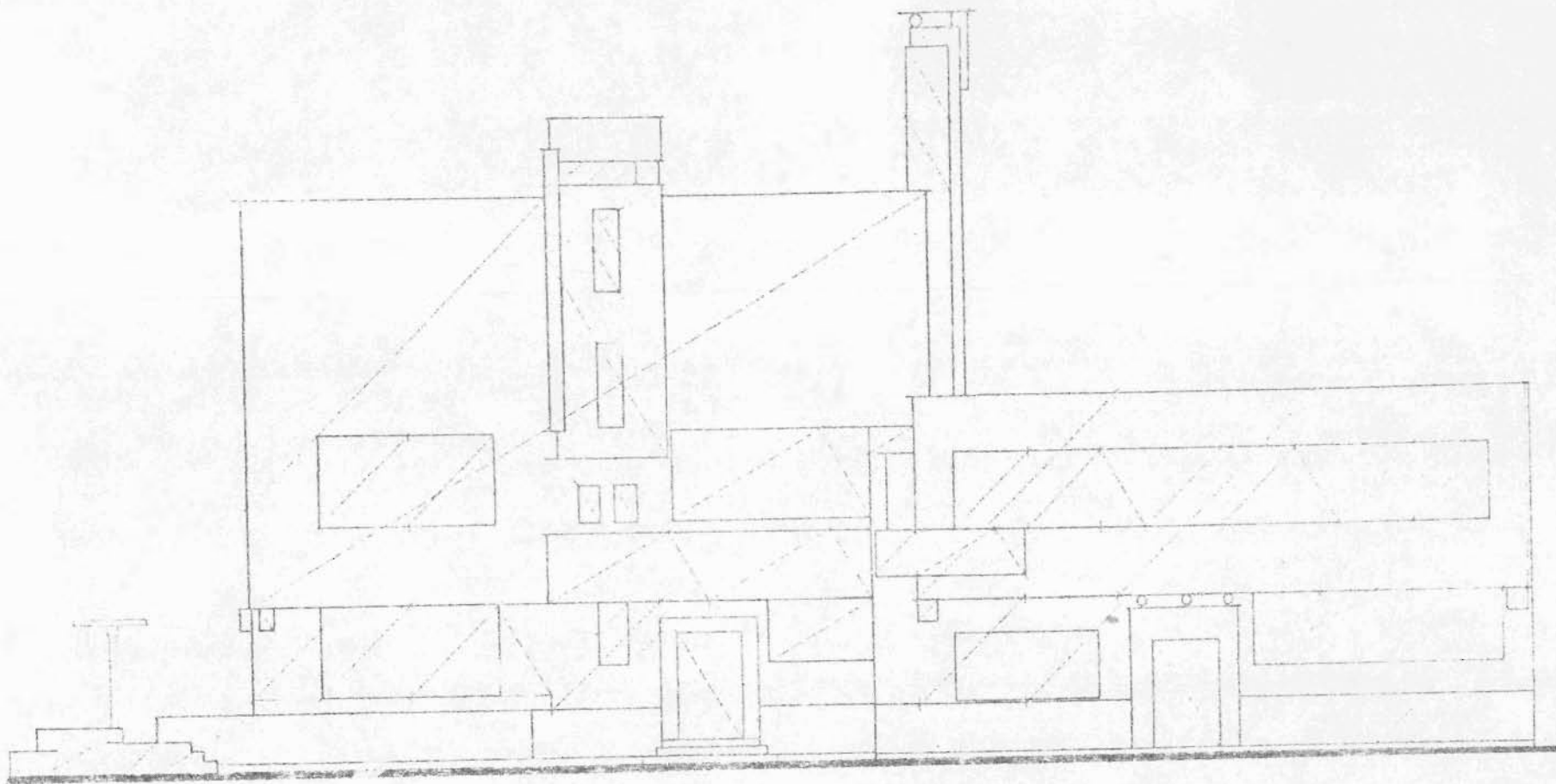
Marc DUBOIS - architect

Assistent Hoger Architectuurinstituut Sint-Lucas
Gent

Nota's

- (1) Peirs, Giovanni : "Uit klei gebakken - baksteenarchitectuur van 1200 tot 1940"
Foto's : Peter Labarque
Uitgever Lannoo Tielt/Amsterdam.
- (2) Een meer uitgebreide tekst over de relatie Nederland/België is te vinden in TA/BK nr. 12 - 1971 (blz. 307/314)
"Huib Hoste en de Nederlandse architectuur" door Geert Bekaert
"Huib Hoste" door Marcel Smets.

-18-

woning depuydt Costende 1935

Gemaakt naar de tekeningen
van architect J. De Bruycker.

Architect Marc Dubois.

80/102

- (3) Smets Marcel : "Huib Hoste, voorvechter van een vernieuwde architectuur"
Uitgave : Nationale Confederatie van het bouwbedrijf.
Woning De Beer blz. 106/107.
- (4) Woning De Buscher-De Clercq te Roeselare.
"Un exemple logique de l'Utilisation des qualités respectives de la brique
et du béton".
Bâtir nr. 21 - 1934.
- (5) Gegevens van mevrouw Depuydt.
- (6) Uit Bâtir nr. 43 - Juin 1936 blz. 744.
- (7) Gevelstudie woning Depuydt - arch. M. Dubois (niet gepubliceerd).
- (8) Uit "Van Kromme tot Rechte - Architectuur en Toegepaste Kunsten in Oost-
Vlaanderen van 1920 tot 1940"
Y. De Smet en N. Poulain.
Uitgave Provinciebestuur Oost-Vlaanderen 1979.

ARY SLEEKS - een SANS RANCUNE en een CURIOSUM ?

Ary SLEEKS wordt in DE PLATE, waarvan hij de stichter is, niet steeds gevestigd
zoals 't hoort. N.a.v. 25 jaar De Plate wordt hij, blz. 79/193, A. SLEECKX ge-
noemd, terwijl hij in EEN KWARTIEUW "PETITE HISTOIRE" van OOSTENDE, blz. 79/
257-259, schromelijk oneer wordt aangedaan.
november 1954 : Stichting "De Plate"

Autosnelweg : vak Oostende-Stene door Minister Van Glabbeke
ingehuldigd

° Wie de stichter van "De Plate" is, wordt NIET VERMELD. Als Minister Van Glab-
beke wordt genoemd omdat hij dit stuk van de autosnelweg inhuldigde, dan moest
Ary Sleeks als stichter van "De Plate" ook vernoemd worden zijn.
In dezelfde PETITE HISTOIRE wordt Ary Sleeks' overlijden NIET VERMELD (zoveel
overlijdens, zelfs van personen die helemaal niks met "De Plate" te maken hebben,
wél). Maar dit blijkt een ERREUR te zijn. En dat zàl wel ! Blz. 80/18 schrijft
O.V. immers zelf dat het ONVERGEEFLIJK is dat het OVERLIJDEN ARY SLEEKS, LETTER-
KUNDIGE EN MEDE-STICHTER van "DE PLATE" uit de lijst wegviel.

° Ik wens te benadrukken dat ARY SLEEKS de STICHTER van DE PLATE is, en allen
die hij op de stichtingsbijeenkomst uitnodigde MEDESTICHTERS zijn. Let wel : het
ligt zeker niet in mijn bedoeling de zovelen die zich voor "De Plate" hebben
ingezet in de hoek te duwen !

juli 1976 : Herdenkingsplechtigheid Ary Sleeks te Walcourt (10 jaar na zijn
teraardebesteding in wildvreemde grond) : NIET VERMELD.

Nou, niet alles kan vermeld worden. Overigens, er waren op de her-
denkingsplechtigheid al niet meer aanwezigen dan op zijn begrafenis :
in beide gevallen op je vingers te tellen !

Ary SLEEKS woonde te Oostende in het huis nr. 15 aan de Parijsstraat (dat hij
testamenteair schonk aan "De Plate" die, ingevolge de ontzettend hoog oplopende
successierechten en nog andere redenen van financiële aard, in de onmogelijkheid
verkeerde het te aanvaarden).

Is het waar dat dit huis

- ° gebouwd werd door Leopold II ? (met de centen van deszelfs doorluchtige hoog-
heid maar vanzelfsprekend met andermans handen) ;
- ° bewoond werd door een van zijn maîtresses ? (en wie in hoogsteigenpersoon was
dat ?) ;
- ° ondergronds verbinding had met het koninklijk domein aan de blinde overzijde van
de straat ? (wat àl te sprookjesachtig om waar te zijn, alhoewel ondergetekende
in Oostende nog mordicus horen beweren heeft dat het zeker en vast zo geweest is !)
- ° dat Ary Sleeks er de 3de eigenaar van was ?

De oude gebouwen van het H.T.I. (vroeger beter bekend als "het Sacré-Coeur") gelegen aan de 17 Octoberstraat werden in 1976 afgebroken om plaats te maken voor een efficiënter ingericht gebouw. In de ruime kapel bevond zich een orgel, opgesteld op het doksaal, dat van benden praktisch volledig aan het oog was onttrokken door een verlaagd plafond dat ter hoogte kwam van de doksaalvloer : een gevolg van moderniseringswerken uit de jaren zestig.

Het orgel dat in de werkhuizen van Pierre Schijven & Co te Brussel gebouwd werd, was een gift van oud-leerlingen vnn het toen bij de internationale high-life bekende instituut.

In het front van het orgel staat : "Souvenir du centenaire de la Société du Sacré-Coeur. Les anciennes élèves reconnaissantes. 21.II.1900".

In het front van het breed uitgebouwde eiken meubel in een eclectische stijl stonden houten sierpijpen. Toen we in 1975 het orgel kwamen bekijken was het nagenoeg onbespeelbaar vanwege het jarenlange gebrek aan onderhoud.

Hier dan de samenstelling :

Op het eerste manuaal :

Sousbasse 16, Montre 16, Montre 8, Bourdon 16, Bourdon 8, Gamba 16, Gamba 8, Trompette 8.

Op deze registers werd het transmissiesysteem toegepast zodat er in feite slechts 4 reële spelen waren. Hier een overzicht van die spelen met hun afleidingen :

Montre 16 - Montre 8 - Prestant 4

Bourdon 16 - Bourdon 8

Gamba 16 - Gamba 8

Trompette 8

Op het tweede manuaal : slechts 5 reële spelen

Flûte Harmonique 8 - Flûte Harmonique 4 (een afgeleid spel)

Salicional 8 - Dolce 4 (afgeleid spel)

Voix Celeste 8, Doublette 2, Basson Hautbois 8

De pedaalregisters werden ontleend (transmissie) aan de spelen van het eerste manuaal : Bourdon 16, Montre 16, en Octave Basse 8.

De beide klavieren hadden een omvang van C tot g''''.

Het pedaal had 27 toetsen (C-d)

De windladen waren gemaakt volgens het unitsysteem met afleidingen in de pneumatische tractuur van de verschillende registers. Deze bouwwijze wordt niet meer toegepast omwille van het trage functioneren.

Vermelden we tot slot dat het orgel werd verworven door de kerkfabriek van St. Franciscus van Assisië (Stene) waar het wellicht nog voor het einde van het jaar zijn nieuwe bestemming zal krijgen.

Ondertussen wordt het orgel hersteld en omgebouwd door de firma LONCKE uit Kortemark-Esen. We hopen later onze lezers een vergelijkende studie van oud en nieuw orgel te kunnen bieden.

Robert HOSTYN

Erratum

Alleen in Utopia komen er geen tikfouten voor. In het vorig nummer van "De Plate" werd het licentiaatsproefschrift van Suzanne Ponjaert besproken voor de heer G. Billiet. Daar de titel ervan bedorven was, geven we hier de gesaneerde versie : "The Siege of Ostend (1601-1604) in English Literature and in contemporary Books and Pamphlets (R.U.G., 1973)" En niet : 1883 !

O.V.

n.a.v. een artikel over EEN ESSAY GEWIJD AAN DAAN BOENS (De Plate, blz. 79/37)

E. Smissaert vangt zijn artikel als volgt aan : "De Bestendige Deputatie van Oost-Vlaanderen gaf opdracht aan de Provinciale Kulturele Dienst een reeks te wijden aan Oostvlaamse letterkundige die om kwaliteitsredenen of soms gewoonweg om redenen van literair-historische aard minder aan bod komen en toch een ruime aandacht verdienen." - Hieruit blijkt dat E. Smissaert niet weet dat wat thans als 'Oostvlaamse Literaire Monografieën' verschijnt, een navolging is - waarover wij ons verheugen ! - van wat in West-Vlaanderen reeds volle 14 jaargangen achter de rug heeft. Inderdaad werd in 1966 gestart met de VWS-CAHIERS ('Bibliotheek van de Westvlaamse Letteren'), met als streefcijfer 100, voorzien tegen 15 december 1982. Deze cahiers zijn een uitgave van de VWS (Vereniging van Westvlaamse Schrijvers), onder de auspiciën van de Provincie.

In deze reeks werd het nr. 44 (1973), samengesteld en ingeleid door ondergetekende, gewijd aan ... DAAN BOENS. In Daans laatste werk : 'Kwatrijnen integraal' (1973), waarmee hij verzekerde van de poëzie afscheid te zullen nemen (hij was toen welgeteld 80 jaar oud !), heeft hij achteraan in het boekje een stuk uit mijn inleiding van het VWS-Cahier overgenomen (blz. 77) en tevens een van zijn kwatrijnen heeft hij daarin (blz. 10) aan mij opgedragen :

Voor Raf Seys, mijn biograaf
 Staàn waar wij wezen moeten,
 Op 't marktplein of in stoeten,
 Op zand of vaste grond,
 Maar groeien uit ons voeten.

Van mijn VWS-Cahier werd overigens, vooral van de bibliografie van en over Boens, voor de Oostvlaamse monografie 'dankbaar' gebruik gemaakt, zonder bronopgave, zelfs zonder - tenzij in de inleiding - naar het cahier te verwijzen.

In de VWS-Cahiers zijn reeds volgende Oostendse auteurs aan de beurt gekomen (de levende komen maar in aanmerking wanneer ze de leeftijd van 60 jaar bereikt hebben) : Ferdinand Vercocke, Karel Jonckheere, Ary Sleeks, Gaston Duribreux, Daans Boens, Stephanie Verzele-Madeleyn ; hoogstwaarschijnlijk wordt in de lopende jaargang XV (eind 1980) een nummer gewijd aan de al te weinig bekende doch verdienstelijke Oostendse dichter August Vanhoutte, vriend van Karel van de Woestijne (door wie hij zich ten andere liet inspireren). - In een speciale bloemlezing (met bio-bibliografie) : "De laureaten van de Westvlaamse en Interprovinciale Prijzen voor Letterkunde. 1950-1975" komt Julien van Remoortere voor, die thans boeken schrijft van 's morgens vroeg tot 's avonds laat.

Onder de tot op heden (maart 1980) 83 afzonderlijk in het volle daglicht gestelde auteurs komen figuren voor als Eugeen van Oye, voor wie Guido Gezelle het fascinerende 'Dien avond en die roze' dichtte, de Gezelle- en Rodenbachspecialist prof. dr. Frank Baur, en Edward Peeters, die - alle drie - ook een plaats zouden dienen te bekleden in een overzicht van de literatuur te Oostende. Baur (eig. Frans) en Karel Seys kozen als leerlingen aan het Oostendse atheneum gelijktijdig een gelijkaardig pseudoniem-anagram : Aran Burfs en Ary Sleeks. Maar, die Edward Peeters, reeds van gehoord ? Geboren te Berchem (Antwerpen) in 1873 en overleden te Sint-Andries (Brugge) in 1937, is hij in zijn Oostendse jaren de pionier van de opvoedkundige beweging in Vlaanderen geweest : als studiemeester aan het atheneum (aan-gesteld in 1897) stichtte hij ter stede een 'Bureau International de Documentation Educative' met 'des présidents régionaux' in 35 landen over de gehele wereld. Geen één auteur heeft de naam van de stad zoveel en zo ver verspreid ! Hoeveel boeken

(van de meest uiteenlopende genres- hij geschreven heeft is moeilijk te bepalen ; hij publiceerde overigens onder zomaar 16 verschillende pseudoniemen. Als Edward Peeters gaf hij in 1903 een werk uit : "Oostendiana. Roemrijke bladzijden uit de geschiedenis van Oostende", waarin hij, bewust of onbewust, in beide delen van de titel, ter stede navolging krijgen zou. Ook als sprookjesschrijver verwierf hij zeer grote bekendheid : wie heeft als kind Paul Kiroul niet gelezen ? De VWS-Cahiers zijn niet in de boekhandel noch perafzonderlijk nummer te verkrijgen. Een jaarabonnement (6 nrs.) kost 200 fr. - De kostprijs van de vermelde speciale bloemlezing bedraagt eveneens 200 fr. - Leden van De Plate kunnen een gratis proefnummer over Edward Peeters bevragen bij Raf Seys, 'de Rumberg', Ringlaan 1, te 8280 Koekelare.

Raf SEYS

BRUGGE EN OOSTENDE

Bij de presentatie van de kaart van Brugge van Geo Ebinger op 8 december 1979 hield de heer Luc SCHEPENS, Wetenschappelijk Assistent bij de Provinciale Dienst voor Cultuur, een merkwaardige toespraak. Een passus uit zijn toespraak publiceren we hier met de toestemming van de auteur.

"Het eerste panoramische zicht van Brugge is 500 jaar oud. Met andere woorden, het is ongeveer 500 jaar geleden dat Brugge voor het eerst als "schilderachtig" en schilderenswaard ervaren werd. En het lijkt mij wel merkwaardig dat deze stad, gedurende al die 500 jaar en tot op vandaag schilderenswaard is gebleven. Ik denk dat er weinig steden zijn die op een dergelijke traditie kunnen bogen.

De meeste belangrijke steden hebben immers een Haussman gekend, ook als die Leopold II heette. Ik bedoel dat de meeste steden een periode hebben gekend van urbanisatie en sanering, tijdens dewelke ganse stadskwartieren werden afgebroken om er brede rechte lanen door te trekken, afgezoomd met pompeuze neo-dit en neo-dat gebouwen die intussen reeds de plaats hebben geruimd voor de moderne columbaria waarin men de levenden thans begraaft.

Indien Brugge daaraan op de valreep is ontsnapt - ik kan maar één dergelijk project te Brugge, de doorsteek van de Boeldput naar het Zand, omwille van de aanleg van de spoorweg en het station in de jaren 1830 - dan is dit niet te wijten aan de wijsheid van zijn stelijke aedielen maar aan de armoede van zijn bevolking. Met andere woorden, de huidige rijkdom van Brugge is te danken aan haar vroegere armoede. En deze armoede was te wijten, voor een belangrijk deel althans, aan de rijkdom van enkelen.

Sinds de studie van Yvan Vanden Berghe weten wij dat Brugge, na het grote verval van zijn haven in de 16e eeuw tot op het einde van de 18e eeuw toch een vrij welstellende stad was gebleven, met heel wat - ik zou zeggen "familiale" industrie. De armoede sloeg de stad, vooral in de jaren 1830, en daar had de Belgische revolutie voor een deel schuld aan, want deze had eenaantal afzetgebieden voor de Brugse industrie en landbouwmarkt, zoals de streek van Cadzand, en de in- en uitvoer van en naar de Nederlandse koloniën afgesneden.

De belangrijkste oorzaak wellicht was, zoals ik daarnet zegde, de rijkdom van een aantal van zijn inwoners, meestal adellijke families die hun onroerende goederen tijdens het Franse bewind gevoelig hadden uitgebreid door de aankoop van z.g. "zwart goed", en - in tegenstelling tot de hogere burgerij van Gent en later van Kortrijk - bleven investeren in onroerende goederen, en niet, zoals de Journal de Bruges dat in 1837 aanklaagt op een "meer winstgevende en meer patriotische wijze" in de industrie. Komt daarbij dat zowel Gent als Oostende hun steentje bijdroegen om de tanende Brugese industrie de nek te breken, op een onverwachte wijze, door het waterniveau van de Gentse en de Oostendse vaart zo laag te houden (omwille van de afwatering van de Polders, die niet meer over Nederlandse grond kon gebeuren) dat de schepen moeilijk toegang kregen tot de Brugse haven, terwijl de manipulatie van de sas Slykens te Oostende zo geregeld werd dat schepen met bestemming Brugge er meerdere tijd verloren. Met andere woorden, omdiverse en zeer uiteenlopende redenen, heeft Brugge in het begin van de 19e eeuw de industriële trein gemist, en is gaan verkrotten. Geen sprake dus van urbanisatie of nieuwbouw. Er was geen geld.

VOULEZ-VOUS DANSER ???

Muziek betekent niet alleen ernstig luisteren naar een of andere symphonie, aria of concerto. Zij met danskriebels kwamen ook aan hun trekken, en wel in het Casino dat in het Stadhuis op het Wapenplein was ingericht.

De Balzaal van het Casino werd in 1836 ingericht naar de plannen van onze beroemde stadsgenoot Tilman SUYS. Het werd een soort polyvalente ruimte, geschikt voor dansavonden, concerten, prijsuitdelingen enz. De Balzaal is ons goed gekend door enkele heerlijke litho's van VAN CUYCK en andere artisten (1). Aanop een balkon speelde het orkest ten dans.

In 1852 werd het ensemble aangevoerd door SACRE, balmeester aan het Hof van Koning Leopold I.

En wie thuis privé zelf danspartijtjes wou organiseren kon steeds beroep doen op de heer KEVERS, althans volgens diens publiciteit in "La Flandre Maritime" van 7 augustus 1850.

"M. KEVERS, PROFESSEUR DE MAINTIEN ET DIRECTEUR DE BALS A BRUXELLES, DONNE DES LECONS DE DANSE PENDANT LA SAISON DES BAINS ET SE CHARGE DE TENIR LE PIANO POUR LES SOIREES DANSANTES.

RUE DE LA CHAPELLE, 64

COIN DE LA PLACE D'ARMES"

XXXXXXXXXX

Het Casino in het Stadhuis, waarvan hoger sprake, was tevens ook een druk gebruikte concertzaal, waar talrijke internationale solisten te gast waren.

In 1850 opende het seizoen op donderdag 11 juli. Het orkest stond onder de leiding van MEISSNER, de dirigent van het Muziekkorps van het 7de Linierregiment. Eén van de solisten dit jaar was de pianist JAELL, die in heel Europa successen oogste met zijn vertolking van "Le Bananier", een huzarenstukje van Louis-Moreau GOTT-SCHALK, een dringend aan herwaardering toe zijnde toondichter.

In 1852 opende het seizoen op 24 juli. Dat jaar had men de zangeres TUCZEK, verbonden aan het Russische hof, en de violiste BAERWOLF, een leerlinge van DE BERIOT, weten te contracteren (28 augustus 1852).

XXXXXXXXXX

F.L. VAN DEN BOGAERDE

In 1857 verzorgde de Harmonie van het 9de Linierregiment de concerten te Oostende. Hun dirigent heette F.L. VAN DEN BOGAERDE, die ook als "arrangeur" en componist bedrijvig was. Hij schreef talloze fantaisieën en pot-pourris op populaire operamuziek uit die dagen, marsen en een triptiekje genoemd "Souvenir d'Ostende" met als delen :

- Le Kursaal (polka)
- Le Bal du Casino (redova)
- Les Baigneuses (polka)

Voor die muziek vonden we publiciteit in "La Feuille d'Ostende" van 17 mei 1857. Volgens de aankondiging was deze muziek in de burelen van dit blad te koop.

De annonce vermeldde verder nog volgende werken van F.L. VAN DEN BOGAERDE :

- Le fils de l'aveugle (romance op tekst van Juffrouw J. DELCROIX)
- Liefdezuchten, op tekst van Frans DE POTTER
- Ware ik eens koning ! op tekst van S.C.A. WILLEMS.

In een aankondiging van januari 1860 vinden we nieuwe werken van VAN DEN BOGAERDE terug :

- Les adieux du Soldat
- Le Bonhomme Jadis (chansonette)
- Une perle d'Ostende (redowe)
- La Vivandière du Régiment (galop)
- Le Phare d'Ostende (scottish)

en ter perse :

- Souvenir de l'Ecosse (polka-mazurka)
- La Fleur du Bal (Scottish)

Norbert HOSTYN

(vervolgt)

Nota :

(1) : cf. N. HOSTYN, De Oostendse Kunstschilder Michel T.A. VAN CUYCK, in Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis, CXVI-1979, 1-2, p. 107 (catal. litho. 3).

afbeeldingen van een chromolitho de Balzaal voorstellend, vindt u in F. EDEBAU en Y. VYNCKE's luxe-album over het Kursaal 1875-1975: uitgegeven naar aanleiding van het "eeuwfeest" van het Kursaal in 1975 ; dezelfde litho is ook afgedrukt op de voorpagina van een der gratis reclamebrochures door het Kursaal in hetzelfde jaar uitgegeven (CKO-Bulletin).

OOSTENDSE SPROKKELINGEN

- BETREKKEN : in de uitdrukking "Ik ga je betrekken", ik ga je een proces aandoen.
- BOSADVOCATEN : gezegd van mensen die het goad in eigen voordeel kunnen uitleggen.
- BOURGOIRE : de seinpost op het Oosters staketsel, uitdrukking die nog uit de tijd van Napoleon stamt.
- HAZAORT : in de betekenis van "een batje doen", iets tegen een schappelijke prijs op de kop tikken. Waarschijnlijk uit het Franse "hasard"
- HOASTEN : in de uitdrukking "In groten hoasten" met dezelfde betekenis als "in zeevn hoastn", in aller haast.
- OPLOPER : een oploper, als benaming van een agressief mens.
- RAPAATJE : een bijeenkomst van verdacht allooi.
- PLEUTE : een andere naam voor een vrekking mens, een vroedzak.
- SCHEUTE : de naam die de verkoopsters van de COO (S.E.O.) gebruiken als ze het over een moeilijke klant hebben.
- SNELZEIKER : naam voor een ouderwetse vrouwenbroek van een welbepaald model.
- TRUUSEL : de gealvaniseerde ijzeren mand voor vis die op de kaai gebruikt wordt voor de verkoop
- WUVETJESDAG : uitgangsdag voor de vrouwtjes, voor de enen de maandag, voor de anderen de donderdag.
- ZIFTE : een zifte, oorspronkelijk een rieten korf die 10 kg. garnaal zou bevatten. Voor en na opgetekend bij de Witten van de Kaai.

J.B. DREESEN

De bewogen Reis van de "Prins Charles" van de Compagnie der Zaagmolens in
1769-1770

Aan het slot van de uitstekend gedocumenteerde spreekbeurt van de heer Ferdinand GEVAERT over "De Zaagmolens van Sas-Slijkens", gehouden op 27 december 1979 in het V.V.F.-lokaal, werd de vraag gesteld : Waar kwam dat hout vandaan ? Daarop wist de spreker niet met zekerheid te antwoorden.

Nu is het raadsel (geheel of gedeeltelijk) opgelost : de compagnie haalde haar hout uit een haven aan de Witte Zee, nl. Onega, gelegen in de zuidoostelijke hoek van de Onegabaai, helemaal in het zuiden van de Witte Zee. Op een afstand van ruim 2 200 mijl.

Ik vond inderdaad in het kabinet van hs. en kostbare werken van de Rijksuniversiteit Gent, onder nr. 1014 van het hs. 3385, een stuk van 11 blz. octavo getiteld "Extrait uyt het urnael onderhouden op het Fluyt-Schip genaemd Prins Charles, competeerende de Compagnie der Zaegmolens geotroyeert in Vlaenderen ..."

Een fluitschip was een koopvaardijschip uit de eerste helft van de 17de eeuw, met drie masten en een rondachtige romp, metende ongeveer 600 ton. In 1769 was het dus wel een verouderd type van vrachtschip. De bemanning van de "Prins Charles" bestond uit 19 personen, nl. de kapitein (Alexander De Vos), de stuurman, de oppertimmerman, de ondertimmerman, de bootsman, de kok, 9 matrozen, een koksmaat, een grote en een kleine jongen (d.w.z. twee scheepsjongens verschillend in leeftijd) en een oploper (zoveel als : nieuw onervaren matroos).

In het onuitgegeven proefschrift "De Scheepsbemanningen der Vlaamse Oost-Indië-Vaarden 1718-1733" door Carla Jordi, R.U.G. Academiejaar 1973-74 wordt, bij de functies aan boord, een oploper-volontairvermeld (p. 32 en p. 35). Hij had ongeveer dezelfde functie als een matroos maar verdiende bijna de helft minder).

Het sober, nuchter en boeiend verhaal van hun dramatische tocht met hun worsteling tegen het voeten dikke ijs in de Witte Zee en vooral tegen de vernietigende stormen in de Noordelijk IJszee, vat ik hier samen.

16 juli 1769. De "Prins Charles" vertrekt 's avonds uit Oostende met bestemming Onega om er een lading van grenen balken en ander hout te halen.

8 september. Zonder ongemakken bereiken ze de rede van Onega, dus na 8 weken varen.

11 september. Ze beginnen te laden maar wegens ononderbroken stormwind zijn ze slechts op 7 oktober daarmee klaar.

8 oktober. Goed uitgerust en van alles voorzien vangen ze de terugreis aan, met een loods aan boord.

11 oktober. De loodsboot die ze op sleeptouw hebben, wordt door een zware zuidwestenwind losgerukt.

13 oktober. Ze kunnen de loods aan land zetten.

15 oktober. De eerste grote moeilijkheden duiken op. Bij harde noordenwind begint het zodanig te vriezen dat ze overdag het ijs van het lopend goed moeten ontdooien. Wind en vorst houden aan zodat ze 50 à 60 mijl uit hun koers geraken tot op de rede van Postslag (die haven in de Witte Zee kan ik niet thuis brengen).

23 oktober. Op 2 mijl van de wal gaan ze voor anker. 's Anderendaags komen met een jol vier man aan boord, van de "Dwina", een schip gevoerd door Jac Hendryckx die ook voor de Compagnie der Zaagmolens in Onega hout geladen heeft. De "Dwina" heeft zijn roer verloren en moet, voor reparatie, hier overwinteren. Op dezelfde plaats ligt er al meer dan 3 jaar een ander schip.

26 oktober. De zee is tot een halve mijl van de wal toegevroren. Op het schip ligt het ijs vier voet dik. Ze moeten het kapot slaan met mokers en koevoeten. De water-vaten aan dek springen aan stukken en rond de ankerkabel zit een watervat dik ijs dat ze ook moeten afkappen.

30 oktober. De reis wordt voortgezet. 's Nachts krijgen ze weer strenge vorst met felle zuidoostenwind en veel water aan boord.

31 oktober. Alle tuigage is één dikke ijsklomp zodat het schip niet meer draaien of keren kan.

Bij de Blauwe Hoek, genaamd Cantenoes (dat is vermoedelijk Mys Kanin Nos aan de noordwestelijke punt van het Kanin-schiereiland) zeilen ze, ongeveer 2 mijl van de wal, drie uur door het ijs.

Eindelijk geraken ze uit de Witte Zee en zijn ze op 11 november al bewesten de Noordkaap.

7 december. Bij grote storm en verschrikkelijk hoge zee wordt het roer in twee stukken geslagen. Ze verliezen de hiel ervan maar het bovenste stuk met drie stekers of vingerlingen blijft hangen.

8 december. Terwijl de storm raast halen ze, met heel groot gevaar, het resterende stuk van het roer aan boord.

9 december. Een kabel wordt gebruikt om het schip wat stuurvastheid te geven maar zonder succes. Ze drijven met het klein zeil van de bezaan en worden vreselijk geslingerd en gestoten door de zware zeeën. Zonder roer en dus weerloos lopen ze in dat schrikwekkend stormweer het grootste gevaar alle masten en alle tuig te verliezen. In die uiterste nood doen ze de belofte, bij behouden thuiskomst, blootshoofds en barrevoets, met de hele bemanning, ieder met twee pond was, naar de kerk van Lombardsijde te gaan op bedevaart. (zie achteraan : noot 1)

11 december. Er wordt besloten de bezaanmast te onttakelen en uit te zetten om er een roer van te maken. Dat werk wordt uitgevoerd bij aanhoudend stormweer en in de duisternis van de poolnacht.

20 december. Het hulproer met drie stekers is gereed : 35 voet lang en 4 voet breed. Ze schieten het in het water maar kunnen het eerst wegens de wilde zeeën buiten boord niet vastmaken. Twee stroppen breken. Ze brengen er andere aan en op 21 december lukt die gevaarlijke karwei. Daar het schip aan bakboord 2,5 voet slagzij maakt, gooien ze 12 à 1300 delen (planken) van 12 voet overboord waardoor het schip weer recht komt.

24 december. Intussen zijn ze ca. 300 mijl achteruit gedreven tot op 12 mijl van Jan Mayen (op bijna 71° N.Br.). Willen ze niet omkomen in het ijs, dan moet het roer in manoeuvreerbare stand gebracht worden. Na veel moeite slagen ze daar eindelijk in.

5 januari. Nieuwe tegenslag : ze constateren dat de fokkemast bijna afgekraakt is. Er wordt besloten de voorsteng af te kappen en met zeilen en toebehoorten gaat die overboord en verloren. 's Namiddags een tragisch ongeluk. Bij 't vastmaken van het groot zeil valt de oppertimmerman overboord en verdrinkt.

Na middernacht ontstaat er een ontzettende storm. Aan stuurboord slaat de zee in de verschansing een gat, 50 voet lang en 3 à 4 voet hoog. Boot en jolle, een hele partij touwen, het kruis met twee bramstengen en drie raas van de grote mast worden in zee geslagen. De kapitein, die zijn afgemat volk wat rust heeft gegund en die op dat ogenblik met één man aan het roer staat, roept : allehens. Als de mannen, boven gekomen, de ravage zien, verzoeken ze in paniek de kapitein om een tweede bedevaart te beloven, nl. zonder kousen en schoenen van Sas-Slijkens naar de kerk van Assebroek te gaan om "andermael God te bedanken van hun behout". (zie achteraan : noot 2).

6 januari. Meer averij : aan bakboord zijn over een lengte van 40 voet de potdeksels afgerukt waardoor zoveel water in het schip is gekomen dat ze voortdurend met twee pompen moeten werken om het lens te krijgen. Er wordt zoveel mogelijk hersteld.

10 januari. Met krachtige noordenwind en onstuimige zee komen ze in de trechter tussen Noorwegen en Hitland (d.w.z. de Shetlandeilanden). Door de geweldige zeeën is het schip weinig stuurvast en er slaat zoveel water aan boord dat de fokkemast afbreekt. Uit vrees voor meer schade kappen ze het touwwerk af en laten de

de mast met toebehoorten wegdrijven.

14 januari. Door de hardnekkige stormen valt de grote steng met alles eraan overboord. Ook die wordt afgekap. Ze moeten weer ijverig pompen. De grote mast, waarvoor erg gevreesd wordt, houdt gelukkig stand.

24 januari. Sterke tegenwind uit het westen. Voor Friesland, op 3 mijl beoosten Vlieland en op 2 mijl van de wal, laten ze het anker vallen.

25 januari. Ze werken om hun tuig zoveel mogelijk in orde te brengen. 's Namiddags lichten ze het anker.

3 februari. Ze krijgen verscheidene Hollandse vissers in zicht en geven signaal want het drinkwater geraakt op daar ze wegens de dorre winden er geen konden opvangen. Hoewel de vissers zien dat het vrachtschip in nood is, zetten ze zeil bij en gaan er vandoor.

6 februari. Weer bijzonder zware noord- en noordoostenwind. Ze zijn nog 40 mijl van Oostende en krijgen jachtsneeuw en hoge zee.

8 februari. Op de rede van Oostende gaan ze voor anker en steken de compagnievlag uit aan de grote mast. Daardoor zien die van op de wal dat de "Prins Charles" hulp nodig heeft. 's Nachts sturen ze een visserssloep met 15 matrozen, levensmiddelen en een loods. Daarna gaat de sloep allerlei scheepsgereedschap halen : stengen, raas, blokken, touwwerk, zeilen en nog meer levensmiddelen. Dat alles wordt de volgende nacht toegezonden met nog een andere visserssloep. Die van de "Prins Charles" worden geholpen bij het sturen en het tuien.

11 februari. Eindelijk vaart het deerlijk verminkte fluitschip, zonder fokke- en bezaanmast, de haven van Oostende binnen. Bij het aanleggen aan het Plankier (zie achteraan : noot 3) breekt het nog de schacht van zijn tuianker. Na 15 weken manhaftig vechten tegen zee en elementen zijn ze weer thuis.

12 februari. 's Morgens volbrengen de 18 behouden mannen hun eerste belofte. Om 7 u. trekken ze met twee paters Capucijnen naar Lombardsijde, blootshoofds en barrevoets. Ieder met een wassen kaars van twee pond in de hand, om hun devotie te doen.

13 februari. De douaneformaliteiten worden vervuld en de bemanning rust uit.

14 februari. Het lossen begint. Dat duurt verscheidene dagen. Als ze daarmee klaar zijn, zullen ze hun tweede belofte gestand doen. Het relaas eindigt als volgt : "Zynde dit Extrait andermael voor alle Officieren ende Matroosen voorengelezen, die het zelve volkomentlyk geapprobeert hebben met byvoeginge dat men het zoodaenig als gepasseert is niet verhaelen, veel min beschryven kan".

Dat scheepsjournaal leert ons weer hoe onverschrokken, kundig en vindingrijk de zeelieden vroeger moesten zijn. Ze waren immers weken en soms maandenlang elke dag blootgesteld aan het omslachtige en gevaarlijke werk aan zeilen en tuigage en beschikte niet over de talrijke vernuftige hulpmiddelen die de moderne zeevaart zoveel veiliger maakt.

Noot 1 : Lombardsijde was inderdaad sinds het einde van de 16e eeuw een druk bezochte bedevaartplaats. In de parochiekerk werd nl. een madonnabeeldje - volgens een lokale legende in 1596 op het strand gevonden - vereerd onder de naam O.L.V. Ster der Zee. Vissers en zeelieden, die bijstand kwamen afsmeaken of hun dank betuigen voor verkregen gunsten, en vooral de IJslandvaarders uit de Westhoek en zelfs uit Frans-Vlaanderen gingen er "dienen". (cf. Dit is West-Vlaanderen, 1959 en J. Filliaert, De laatste Vlaamsche IJslandvaarders. Lannoo, Tielt, 1944, 2e bijg. dr. pp. 65-69).

Noot 2 : Ook in de O.L.V.-kerk van Assebroek bestond er verering voor een mirakelbeeldje waaraan een avontuurlijke legende uit 1680 verbonden is. Het marmeren beeldje behoorde aan de enige katholieke passagier die dat jaar op een koopvaardijchip naar Nederland voer. De protestantse bemanning en medereizigers gooiden het in zee. Het bleef echter drijven, werd opgevist, kwam in Friesland terecht bij een katholiek die het aan zijn zuster in Diksmuide gaf. Daarna geraakte het in handen van Petrus Verhaeghe die in 1719 pastoor van Assebroek

werd en de Mariabedevoarten heeft ingesteld (cf. Dit is West-Vlaanderen, 1959).

Noot 3 : Een plankier is een houten bevloering op plaatsen waar vaartuigen aanleggen, een steiger dus . Waar is dat bewuste "Plankier" nu te situeren ? Op een schilderij uit het einde van de 18e eeuw, het Sas Slijkens voorstellend, ligt tegen de oostelijke oever van de achterhaven, dicht bij de sluis van Slijkens en dus dicht bij de zaagmolens, een driemaster die een fluitschip kan zijn. Moeten we ons "Plankier" daar zoeken ?

G. BILLIET

Fotograaf Jules DUHAMEEUW

In aansluiting met de bijdrage van Norbert HOSTYN over de Oostendse fotografen wil ik nog een paar nota's laten geworden in verband met Jules DUHAMEEUW (zie "De Plate", maart, 1980, blz. 80/49), die de grootvader was van mijn echtgenote Claire BRUNSWYCK.

Jules DUHAMEEUW werd te Schaarbeek geboren op 11.1.1874, huurde te Oostende in 1845 met Irma VAN DECRUYS en overleed te Oostende op 23.1.1929.

Fotograaf sedert 1896 had J.D. twee beroepsspecialiteiten, eerst zijn prachtige "fotomontages" met vergroting en dan zijn beroemde "pêles-mêles" eigen aan al onze Vlaamse huiskamers, in het begin van deze eeuw.

In 1899 werd hij officieel fotograaf aan het hof van de Sultan van Turkije Abdülhamid II te Constantinopel, en dit dank zij zijn schoonbroeder Hassan-Djémil Pacha (alias Edmond Delobel, geboren te Oudenaarde in 1839) en Luitenant-Generaal bij het Turks leger en Vleugel-Adjutant van de Sultan. (meer over hem in een biografie in een volgend nummer).

In Constantinopel bracht J.D., paleis, meubels en officiële gebouwen op de gevoelige plaat.

Op 7 maart 1900 verloor hij zijn moeder, Sidonie Duhameeuw geb. Schmith, die hij aldaar in christelijke grond te Férikeuy liet begraven.

Op 22 maart 1901 keerde hij via Salonika en Smyrna naar België terug te Oostende, terug langs "den Boulevard" vele stadsgenoten te vereeuwigen.

In 1925 verhuisde hij naar de Peter Benoitstraat 1bis in een eigen huis waar zijn weduwe in 1934 de fotografiewinkel met atelier aan fotograaf Gerard Everard verkocht voor de som van 10 000 fr.

In de periode tussen januari 1929 en 1934 werd het atelier opengehouden door fotograaf Emiel Triebels in samenwerking met Mw Duhameeuw.

M. BOUSSY

Antiquariaatsprijzen

Gezien te Brugge :

Frans BLY : Onze zeilvischsloepen, 3de dr(1920) 1 750 Fr.

Genoteerd te Brussel in een antiquariaatboekhandel nabij de Louisapoort : Kleurenlitho's van Oostende, komende uit het album "Monument s et vues d'Ostende, dessinés et lithographiés par F. Stroobant (1847)" : prijzen tussen 2 000 en 5 000 Fr. stuk (niet ingelijst).

Als wij het album zelf nemen dan zien we dat zij die deze mooie album losrukken voor de platen, er 40 à 60 000 Fr. van weten te maken. Waar is de tijd dat men 2 000 Fr. voor een volledig album te veel vond ?

TEKSTOVERNAME UIT DE PLATE STEEDS TOEGELATEN MITS BRONOPGAVE

O.V.